

УДК 342.82:321.7(477)

О. Є. Унтілова, аспірантОдеського національного університету імені І. І. Мечникова
Французький бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

КОНСТИТУЦІЙНО-ПРАВОВИЙ МЕХАНІЗМ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ВИБОРЧИХ ПРАВ ГРОМАДЯН УКРАЇНИ ЯК ОЗНАКА ДЕМОКРАТИЧНОСТІ СУСПІЛЬСТВА

В запропонованій статті розглядається питання забезпечення державою такого конституційного права громадянина як обирати і бути обраним. Розкрито зміст та сутність правових засобів забезпечення державою такого права. Досліджено низку нормативно-правових актів, що стосуються виборів і референдумів, а також поглядів вчених щодо сутності поняття конституційно-правового механізму забезпечення виборчих прав громадян.

Ключові слова: громадянин, суспільство, держава, виборче право, конституційно-правовий механізм.

На сьогоднішній день особливої уваги заслуговує питання забезпечення виборчих прав громадян, що є найважливішим завданням держави в сфері внутрішньої і зовнішньої політики, являючись показником демократичного розвитку як нашої, так і будь-якої іншої держави.

Метою цієї статті є дослідження правової природи конституційно-правового механізму забезпечення виборчих прав громадян на основі аналізу норм діючого законодавства та досвіду юридичної науки.

Об'єктом даного дослідження виступають суспільні відносини, врегульовані законодавством України про вибори, та питання, що залишилися у ньому неврегульованими.

Слід зазначити, що в правовій науці немає єдиного визначення поняття механізму забезпечення прав і свобод людини і громадянина. Термін «забезпечення» має досить широке значення, що трактується: як створювати надійні умови для здійснення чого-небудь, гарантувати щось, захищати, охороняти кого або що-небудь від небезпеки [1, 85]. Поняття «механізм» розкривається як система правових засобів виконання певних завдань чи функцій [2, 28].

Вагомий внесок у дослідження різних аспектів конституційно-правового механізму забезпечення виборчих прав громадян зробили такі науковці як: А. Ю. Олійник, В. Ф. Погорілко, М. І. Ставнійчук, В. Л. Федоренко, В. В. Кравченко, Д. Б. Катков та інші.

Так, наприклад, А. Ю. Олійник вважає, що механізм забезпечення конституційних свобод та прав людини має багато спільних ознак з механізмом правового регулювання, механізмом реалізації конституційних прав і свобод [3, 215]. В свою чергу, В. Ф. Погорілко визначив конституційно-правовий механізм забезпечення прав і свобод людини і громадянина як систему влади держави, функцією якої є захист прав людини, а також процедури такого захисту, за допомогою яких реалізується право людини на захист своїх конституційних прав [4, 325].

Головним джерелом правового регулювання виборчих прав є Конституція України — Основний Закон держави, якому належить верховенство в системі

основний гарант здійснення безпосередньої демократії в Україні, а в даному випадку гарантія забезпечення виборчих прав громадян.

Гарантії прав і свобод особи — це юридичні засоби забезпечення повного, неухильного і безперешкодного здійснення кожним своїх прав і свобод, охорони прав і свобод від можливих протиправних посягань, їх захисту від будь-яких незаконних порушень, в т. ч. встановлення відповідальності за порушення виборчого законодавства України.

Українським законодавством передбачено позасудовий та судовий захист прав учасників виборчого процесу. Після набрання чинності Кодексом адміністративного судочинства України 1 вересня 2005 року процедура оскарження рішень, дій чи бездіяльності учасників виборчого процесу зазнала істотних змін і перемістилася в площину адміністративного судочинства у публічно-правових спорах [12]. З урахуванням характеру виборчих спорів, необхідності їх оперативного розв'язання та впливу цього чинника на стабілізацію політичної ситуації у державі врегулювання спорів щодо виборчих правовідносин віднесено Кодексом адміністративного судочинства України до компетенції адміністративних судів та встановлено особливості провадження, які враховують специфіку цих правовідносин. Точне та неухильне додержання адміністративними судами норм Кодексу адміністративного судочинства України під час розгляду спорів щодо правовідносин, пов'язаних із виборчим процесом, є неодмінною умовою забезпечення їх правильного, справедливого і швидкого розв'язання з метою захисту прав, свобод та інтересів виборців, а також інших суб'єктів виборчого процесу.

До того ж, особи, які насильством, обманом, погрозами або в інший спосіб перешкоджають вільному здійсненню громадянином України права обирати та бути обраним, вести передвиборну агітацію, публічно закликають до бойкотування виборів, а також члени виборчих комісій, службові особи державних і громадських органів, які вчинили підробку виборчих документів, неправильно підраховували голоси, порушили таємницю голосування або допустили інше порушення виборчого законодавства, несуть відповідальність, передбачену чинним законодавством. Адміністративні правопорушення, що посягають на здійснення народного волевиявлення та встановлений порядок його забезпечення регулюються главою 15-А Кодексу України про адміністративні правопорушення (надалі — КУпАП), статтями 212–7–212–20 [13]. Ст. 212–7 КУпАП визначає відповідальність за порушення порядку ведення Державного реєстру виборців, порядку подання відомостей про виборців до органів Державного реєстру виборців, виборчих комісій, порядку складання та подання списків виборців, списків громадян України, які мають право брати участь у референдумі, та використання таких списків; ст. 212–8 КУпАП — порушення права громадянина на ознайомлення з відомостями Державного реєстру виборців, зі списком виборців, списком громадян, які мають право брати участь у референдумі; ст. 212–9 КУпАП — порушення порядку ведення передвиборної агітації, агітації під час підготовки і проведення референдуму з використанням засобів масової інформації; ст. 212–10 КУпАП — порушення обмежень щодо ведення передвиборної агітації, агітація в день проведення референдуму; ст. 212–11 КУпАП — ненадання можливості оприлюднити відповідь щодо інформації, поширеної стосовно суб'єкта виборчого процесу; ст. 212–12 КУпАП — порушення права на користування приміщеннями під час виборчої кампанії; ст. 212–13 КУпАП — виготовлення або розповсюдження друкованих матеріалів передвиборної агітації, які не містять відомостей про установу, що здійснила друк, їх тираж, інформацію про осіб, відповідальних за випуск; ст. 212–14 КУпАП — порушення порядку розміщення агітаційних матеріалів чи політичної реклами або розміщення їх у заборонених законом місцях; ст. 212–15 КУпАП — порушення порядку надання фінансової (матеріальної) підтримки для здійснення виборчої кампанії; ст. 212–16 КУпАП — замовлення або виготовлення виборчих бюлетенів понад

встановлену кількість; ст. 212–17 КУпАП — ненадання копії виборчого протоколу; ст. 212–18 КУпАП — невиконання рішення виборчої комісії, комісії з референдуму; ст. 212–19 КУпАП — відмова у звільненні члена виборчої комісії від виконання виробничих чи службових обов'язків або його безпідставне звільнення з роботи; ст. 212–20 КУпАП — порушення порядку опублікування документів, пов'язаних з підготовкою і проведенням виборів, референдуму.

Злочини проти виборчих прав також регулюються Розділом V Кримінального Кодексу України (надалі — КК України), статтями 157–160 [14]. Ст. 157 КК України передбачає відповідальність за перешкоджання здійсненню виборчого права або права брати участь у референдумі, роботі виборчої комісії або комісії з референдуму чи діяльності офіційного спостерігача; ст. 158 КК України — за фальсифікацію виборчих документів, документів референдуму чи фальсифікацію підсумків голосування, надання неправдивих відомостей до органів Державного реєстру виборців чи фальсифікацію відомостей Державного реєстру виборців; ст. 158–1 КК України — за незаконне знищення виборчої документації або документів референдуму; ст. 159 — за порушення таємниці голосування; ст. — 159–1 КК України — за порушення порядку фінансування виборчої кампанії кандидата, політичної партії (блоку); ст. 160 КК України — за порушення законодавства про референдум.

Окрім того існує міжнародно-правовий механізм захисту прав і свобод людини, який охоплює міжнародні організації та установи, що безпосередньо розглядають питання, пов'язані з порушенням прав і свобод людини. Так, 4 листопада 1950 р. у м. Римі було підписано Європейську конвенцію про захист прав людини і основоположних свобод з метою додержання учасниками Ради Європи та забезпечення на своїй території прав та основоположних свобод людини. Конвенція встановлює невід'ємні права і свободи для кожного і накладає на держави-учасниці зобов'язання гарантувати ці права кожній людині, яка знаходиться під їхньою юрисдикцією [15, ст.ст. 2–14].

До складу організацій та установ, що безпосередньо розглядають питання, пов'язані з порушенням прав і свобод людини, входять: Центр з прав людини Економічної і Соціальної Ради ООН; Комісія з прав людини ООН; спеціальні органи; верховний комісар ООН з прав людини; Європейський суд з прав людини.

Конституційний механізм забезпечення прав людини характеризується як взаємозв'язок норм та інститутів конституційного права, які характеризують формальний і матеріальний зміст прав людини, їх взаємодії, а також встановлюють базові принципи організації та функціонування органів державної влади в частині сприяння реалізації і захисту прав і свобод людини і громадянина, визначених конституцією та адаптованих в систему національного законодавства нормами міжнародного права.

Література

1. Чуйко З. Д. Конституційно-правовий механізм забезпечення національної безпеки України // Бюлетень Міністерства юстиції України. — 2006. — № 8.
2. Мотвілава Е. Я. Теория регулятивного и охранительного права. — Воронеж, 1990.
3. Олійник А. Ю. Конституційно-правовий механізм забезпечення основних свобод людини і громадянина в Україні: Монографія. — К.: Алерта, КНТ, Центр навчальної літератури, 2008. — 472 с.
4. Конституційне право України / За редакцією доктора юридичних наук, професора В. Ф. Погорілка. — 3 вид. — К.: Наукова думка, 2002. — 676 с.
5. Конституція України: Основний Закон від 28.06.1996 р. // ВВРУ. — 1996. — № 30. — Ст. 141.
6. Про вибори народних депутатів України: Закон України від 25.03.2004 р. (зі змінами та доповненнями) // ВВРУ. — 2004. — № 27–28. — Ст. 366.
7. Про вибори Президента України: Закон України від 05.03.1999 р. (зі змінами та доповненнями) // ВВРУ. — 1999. — № 14. — Ст. 81.

8. Про вибори депутатів Верховної Ради Автономної Республіки Крим, місцевих рад та сільських, селищних, міських голів: Закон України від 06.04.2004 р. (зі змінами та доповненнями) // ВВРУ. — 2004. — № 30–31. — Ст. 382.

9. Катков Д. Б., Корчіго Є. В. *Виборче право: Запитання і відповіді*. — М: Юриспруденція, 2001. — 176 с.

10. Конституція СРСР: Основний Закон від 07.10.1977 р. (зі змінами та доповненнями) // Відомості З'їзду народних депутатів СРСР і Верховної Ради СРСР — 1977.

11. Конституція УРСР: Основний Закон від 20.04.1978 р. (зі змінами та доповненнями) // Відомості З'їзду народних депутатів СРСР і Верховної Ради СРСР — 1978.

12. Кодекс адміністративного судочинства України: Закон України від 06.07.2005 р. (зі змінами та доповненнями) // ВВРУ. — 2005. — № 35–36, 37. — Ст. 446.

13. Кодекс України про адміністративні правопорушення: Закон України від 07.12.1984 р. (зі змінами та доповненнями) // ВВРУ — 1984. — № 51. — Ст. 1122.

14. Кримінальний Кодекс України: Закон України від 05.04.2001 р. (зі змінами та доповненнями) // ВВРУ. — 2001. — № 25–26. — Ст. 131.

15. Європейська конвенція з прав людини (04.11.1950 року) [Електронний ресурс]. — Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_004

А. Е. Унтилова, аспірант

Одеського національного університета імені І. І. Мечникова
Французский бульвар, 24/26, Одеса, 65058, Україна

КОНСТИТУЦИОННО-ПРАВОВОЙ МЕХАНИЗМ ОБЕСПЕЧЕНИЯ ИЗБИРАТЕЛЬНЫХ ПРАВ ГРАЖДАН КАК ПРИЗНАК ДЕМОКРАТИЧНОСТИ ОБЩЕСТВА

РЕЗЮМЕ

В Украине существует конституционный механизм обеспечения реализации избирательных прав граждан, но эффективность его деятельности недостаточна. Усовершенствование законодательства в сфере избирательных прав и практики деятельности органов государственной власти и органов местного самоуправления будет содействовать повышению эффективности обеспечения прав и свобод человека и гражданина в Украине.

Ключевые слова: гражданин, общество, государство, избирательное право, конституционно-правовой механизм.